

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011, ECLI:CZ:NS:2011:29.CDO.1829.2011.1

Číslo: 59/2012

Právní věta: Nebylo-li účastníku řízení poskytnuto poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. dříve, než nastala koncentrace řízení (ač se tak objektivně mělo stát), nebrání ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. tomu, aby tyto skutečnosti vylíčil, resp. aby označil důkazy potřebné k prokázání svých skutkových tvrzení i poté, kdy koncentrace nastala.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.11.2011

Spisová značka: 29 Cdo 1829/2011

Číslo rozhodnutí: 59

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Akciová společnost, Neplatnost právního úkonu, Poučovací povinnost soudu, Právní úkony

Předpisy: 3 o. s. ř.

§ 118a odst. 1

§ 118b o. s. ř.

§ 196a obch. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 18. 1. 2011 změnil K r a j s k ý s o u d v Českých Budějovicích rozsudek ze dne 4. 6. 2010, kterým O k r e s n í s o u d v Českém Krumlově určil, že ve výroku označené nemovitosti (dále jen „sporné nemovitosti“) jsou ve vlastnictví žalobkyně (výrok I.) a že nejsou zatíženy věcným břemenem práva stavby pro potřeby podnikání a věcným břemenem bezplatného užívání ve prospěch společnosti ESN, s. r. o., tak, že žalobu „v plném rozsahu“ zamítl.

Vyšel přitom z toho, že:

- 1) Dne 23. 12. 2004 uzavřela žalobkyně jako prodávající a první žalovaná jako kupující kupní smlouvu o převodu sporných nemovitostí (dále jen „kupní smlouva“) za kupní cenu ve výši 42 640 Kč. Vlastnické právo kupující bylo vloženo do katastru nemovitostí s právními účinky ke dni 27. 12. 2004.
- 2) V době uzavření kupní smlouvy byla první žalovaná společnicí žalobkyně.
- 3) Ke dni uzavření kupní smlouvy i ke dni právních účinků vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí podle kupní smlouvy činil základní kapitál první žalované 7 200 000 Kč a základní kapitál žalobkyně 800 000 Kč.
- 4) Dne 17. 10. 2008 uzavřely první a druhá žalovaná smlouvu o zřízení věcných břemen práva stavby

pro potřeby podnikání a práva bezplatného užívání ke sporným nemovitostem, a to ve prospěch druhé žalované.

Na takto ustaveném základě odvolací soud dovodil, že pro závěr o neplatnosti kupní smlouvy pro porušení ustanovení § 196a odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, k němuž dospěl soud prvního stupně, musí být postaveno najisto, že předmětem převodu byl majetek přesahující 10 % upsaného základního kapitálu alespoň jedné ze zúčastněných společností. Jelikož sjednaná kupní cena tuto hodnotu nepřesahovala, hodlal odvolací soud ustanovit znalce pro určení obvyklé ceny sporných nemovitostí ke dni uzavření kupní smlouvy, uzavíraje, že pouze tehdy, bude-li prokázáno, že tato cena činila víc než 10 % upsaného základního kapitálu alespoň jedné ze smluvních stran, lze na kupní smlouvu aplikovat ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. Protože však žalobkyně provedení důkazu znaleckým posudkem soudem ustanoveným znalcem odmítla, odvolací soud - poukazuje i na ustanovení § 141 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu - uzavřel, že žalobkyně neprokázala, že předmětem kupní smlouvy byl majetek o hodnotě přesahující 10 % upsaného základního kapitálu alespoň jedné ze smluvních stran, a tudíž nelze ani dovodit aplikovatelnost ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. na kupní smlouvu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (uplatňujíc tak dovolací důvod vymezený v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.), a navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Dovolatelka odvolacímu soudu vyčítá, že ač bylo její snahou „mu podstatu výše uvedené právní úpravy opakovaně ozřejmit, bohužel setrval na svém ničím nepodloženém názoru, že je oprávněn přezkoumávat skutečnost, zda protihodnota (tj. kupní cena) dosahuje jedné desetiny upsaného základního kapitálu, vlastním (tj. soudem zadaným) posudkem“. Přitom skutečnost, že sjednaná cena „je nižší než desetina základního kapitálu jedné i druhé společnosti, je zcela zřejmá i bez vypracování znaleckého posudku“. To však nic nemění na tom - pokračuje dovolatelka - že „právě tato cena představuje cenu významně podhodnocenou, která při řádném, tj. zákonném postupu obou společností, nemohla být účastníky vůbec nastolena“.

Podle názoru dovolatelky nebyl-li „před majetkovým převodem vypracován na zjištění hodnoty převáděného majetku znalecký posudek postupem podle ustanovení § 59 odst. 3 obch. zák., nelze tento nedostatek již žádným způsobem sanovat později, a to ani procesními důkazy (posudky) vypracovanými v následných soudních řízeních. Soud má v tomto případě jedinou možnost, tj. konstatovat, že kogentní podmínky stanovené § 196a obch. zák. nebyly naplněny, a konstatovat neplatnost posuzovaných majetkových převodů“.

Obě žalované ve vyjádření k dovolání snášejí argumenty na podporu napadeného rozsudku a navrhují, aby dovolání bylo „jako nedůvodné odmítnuto“.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že rozhodné znění občanského soudního řádu, podle kterého dovolání projednal a rozhodl o něm (od 1. 7. 2009), se podává z bodu 12., části první, článku II. zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Podle ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. (jež se s ohledem na ustanovení § 135 odst. 2 obch. zák. vztahuje i na společnost s ručením omezeným) jestliže společnost nebo jí ovládaná osoba nabývá majetek od zakladatele, akcionáře nebo od osoby jednající s ním ve shodě anebo jiné osoby uvedené v odstavci 1 nebo od osoby jí ovládané anebo od osoby, se kterou tvoří koncern, za protihodnotu ve výši alespoň jedné desetiny upsaného základního kapitálu ke dni nabytí nebo na ně úplatně převádí majetek této hodnoty, musí být hodnota tohoto majetku stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem. Pro jmenování a odměňování znalce platí ustanovení § 59 odst. 3 obch. zák. Jestliže k nabytí dochází do tří let od vzniku společnosti, musí je schválit valná hromada.

Z citovaného ustanovení, jehož účelem se Nejvyšší soud zabýval v řadě svých rozhodnutí (srov. z novější judikatury např. rozsudek ze dne 27. 2. 2007, sp. zn. [29 Odo 780/2006](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 7, ročník 2007, pod číslem 102, rozsudek ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. [29 Cdo 1807/2007](#), rozsudek ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. [29 Cdo 4315/2008](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 11, ročník 2009, pod číslem 170, nebo usnesení ze dne 25. 6. 2009, sp. zn. [29 Cdo 1483/2009](#).), je zřejmé, že se vztahuje nikoliv na všechny převody majetku mezi společnostmi a v tomto ustanovení vypočtenými osobami, ale pouze na převody významnější, kdy hodnota převáděného majetku přesahuje jednu desetinu upsaného základního kapitálu společnosti.

Dovolatelka zjevně přehlíží rozdíl mezi hypotézou právní normy obsažené ve vykládaném ustanovení a její dispozicí. Aby mohl být převod majetku vůbec podřízen označenému ustanovení (tj. aby na něj mohla být aplikována dispozice právní normy v něm obsažené), musí být nejprve naplněna její hypotéza, tj. musí jít o převod majetku mezi společnostmi a některou z vypočtených osob (srov. k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2010, sp. zn. [29 Cdo 3203/2009](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 8, ročník 2011, pod číslem 117, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. [29 Cdo 3619/2009](#)) a současně hodnota tohoto majetku (popř. protihodnota za něj poskytovaná) musí přesahovat jednu desetinu upsaného základního kapitálu společnosti. Pouze tehdy, jsou-li oba tyto předpoklady současně naplněny, lze na takový převod aplikovat požadavek „stanovení hodnoty tohoto majetku na základě posudku znalce jmenovaného soudem“, popř. (za splnění další podmínky, a to nabytí majetku do tří let od vzniku společnosti) i požadavek souhlasu valné hromady.

Odvolací soud správně rozpoznal, že v situaci, kdy sjednaná kupní cena nepřesahovala jednu desetinu upsaného základního kapitálu žalobkyně, je předpokladem pro aplikaci ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. na kupní smlouvu skutečnost, že této výše dosahovala hodnota sporných nemovitostí. Není-li v řízení prokázáno, že tomu tak je, nelze na posuzovaný převod citovaného ustanovení vůbec vztáhnout.

Dovolatelce se tudíž správnost napadeného rozhodnutí prostřednictvím jí uplatněného dovolacího důvodu zpochybnit nepodařilo.

Přesto je dovolání důvodné.

Nejvyšší soud – je-li dovolání přípustné – přihlíží i k vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).

V projednávané věci bylo řízení zahájeno žalobou doručenou soudu prvního stupně 1. 2. 2010. Soud prvního stupně nařídil první ústní jednání na 23. 4. 2010. Při předvolání k prvnímu ústnímu jednání byli účastníci poučeni o tom, že mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení

důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností (§ 118b odst. 1 o. s. ř.).

Při druhém ústním jednání (konaném 27. 5. 2010) žalobkyně navrhla provedení důkazu znaleckým posudkem soudem ustanoveným znalcem, a to ke „zjištění hodnoty“ sporných nemovitostí.

Soud prvního stupně vzhledem k zaujatému (nesprávnému) právnímu názoru, že se ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. na kupní smlouvu (bez dalšího, aniž by bylo prokázáno, že hodnota převáděného majetku dosahovala alespoň jedné desetiny upsaného základního kapitálu dovolatelky) vztahuje, již provedení důkazů k prokázání obecné hodnoty (tržní ceny) sporných nemovitostí nepovažoval za potřebné a důkaz navržený žalobcem u druhého ústního jednání neprovedl.

Odvolací soud dospěl - oproti soudu prvního stupně - k odlišnému závěru ohledně podmínek, za nichž lze na kupní smlouvu vztáhnout požadavky upravené pro některé převody majetku v ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák.

Proto dovolatelce sdělil, že má v úmyslu ustanovit znalce za účelem vypracování znaleckého posudku, a po sdělení dovolatelky, že pro to není „žádného logického důvodu“, od jeho provedení upustil a rozhodl ve věci.

Pro posouzení, zda je řízení před odvolacím soudem zatíženo vadou, jež mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, je nezbytné nejprve vyřešit otázku vztahu koncentrace řízení podle ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. a poučovací povinnosti soudu podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř.

Ustanovení § 118a o. s. ř. zní:

Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (odstavec první).

Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylicení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1 (odstavec druhý).

Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy (odstavec třetí).

Při jednání předseda senátu poskytuje účastníkům poučení též o jiných jejich procesních právech a povinnostech; to neplatí, je-li účastník zastoupen advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními předpisy (odstavec čtvrtý).

Podle ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. ve věcech, v nichž byla provedena příprava jednání podle § 114c, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení přípravného jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností (§ 114c odst. 4). Pokud nebyla provedena příprava jednání podle § 114c, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2.

Nejvyšší soud předesílá, že důkaz znaleckým posudkem nemohl být proveden ke „zjištění“ hodnoty sporných nemovitostí (jak navrhovala dovolatelka u druhého ústního jednání před soudem prvního stupně), nýbrž k prokázání skutečnosti, že hodnota sporných nemovitostí přesahovala v době jejich prodeje 10 % základního kapitálu dovolatelky. Jelikož dovolatelka tuto skutečnost netvrdila (vycházejíc z mylného názoru, prezentovaného i v dovolání, že to pro aplikaci ustanovení § 196a odst. 3 obč. zák. není nutné), byl soud prvního stupně povinen ji o potřebě doplnit v tomto směru skutková tvrzení a označit k jejich prokázání důkazy, jakož i o následcích toho, že tak neučiní, poučít (§ 118a odst. 1 o. s. ř.).

Jak Nejvyšší soud opakovaně vysvětlil ve svých rozhodnutích, poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu. Znamená to, že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. [29 Odo 850/2001](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 12, ročník 2003, pod číslem 209).

Poté, kdy novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 7/2009 Sb. zavedla koncentraci řízení jako universální zásadu pro projednání věcí ve sporném řízení (ustanovení § 118b o. s. ř., ve znění účinném od 1. 7. 2009), je nutné, aby soud splnil poučovací povinnost podle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. do skončení přípravného jednání (§ 114c o. s. ř.), nebo – nekonalo-li se přípravné jednání – do skončení prvního jednání ve věci. Jestliže tak neučiní (lhostejno z jakých důvodů), poruší uvedenou povinnost uloženou mu zákonem. V takovém případě – je-li podáno odvolání – musí být poučení poskytnuto odvolacím soudem v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 o. s. ř.), a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení. Jestliže potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplývá z odlišného právního názoru odvolacího soudu, je porušení ustanovení § 118a o. s. ř. považováno za vadu řízení (§ 213b odst. 2 o. s. ř.), pro kterou odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně zruší (§ 219a odst. 1 o. s. ř.). Soud prvního stupně v dalším řízení přitom (logicky) musí umožnit účastníkovi řízení vylíčit chybějící rozhodné skutečnosti a označit důkazy, a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení.

Může-li pochybení soudu prvního stupně spočívající v absenci poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. napravit odvolací soud v odvolacím řízení, popř. soud prvního stupně poté, kdy odvolací soud (i) z tohoto důvodu zruší rozhodnutí soudu prvního stupně, a to bez ohledu na již nastalou koncentraci řízení, není rozumného důvodu, aby tak nemohl učinit soud prvního stupně i sám, z vlastní iniciativy poté, kdy si uvedenou vadu uvědomí.

Jinými slovy, nebylo-li účastníku řízení poskytnuto poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. dříve, než nastala koncentrace řízení (ač se tak objektivně mělo stát), nebrání ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. tomu, aby tyto skutečnosti vylíčil, resp. aby označil důkazy potřebné k prokázání svých skutkových tvrzení i poté, kdy koncentrace nastala. Jiné skutečnosti či důkazy již ovšem poté, kdy došlo ke koncentraci řízení, doplnit nemůže. Zbývá dodat, že v rozsahu, v němž skutková tvrzení a důkazy doplňuje jedna strana sporu i poté, kdy došlo ke koncentraci řízení, může doplnit tvrzení a označit důkazy i strana druhá.

V projednávané věci soud prvního stupně, ač tak měl učinit, žalobkyni do skončení prvního jednání ve věci nepoučil postupem podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. o nutnosti doplnit vylíčení skutkových tvrzení a označit důkazy v rozsahu výše popsáném. Vycházel-li poté odvolací soud (správně) z odlišného právního názoru ohledně předpokladů aplikace ustanovení § 196a odst. 3 o. s. ř., měl rozsudek soudu prvního stupně zrušit podle ustanovení § 219a odst. 1 o. s. ř. pro jinou vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, spočívající v absenci poučení žalobkyně o nutnosti doplnit skutková tvrzení a označit k těmto tvrzením důkazy, jakož i o následcích

nesplnění této výzvy (§ 213b odst. 2 o. s. ř.); zjednání nápravy v odvolacím řízení bránilo ustanovení § 213 odst. 5 o. s. ř.

Neučinil-li tak (a zamítl-li žalobu, aniž se žalobkyni dostalo poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 o. s. ř. o nutnosti doplnit skutková tvrzení o tom, že hodnota sporných nemovitostí přesahovala v době jejich prodeje 10 % základního kapitálu dovolatelky, a označit k těmto tvrzením důkaz, jakož i o následcích nesplnění této výzvy), zatížil řízení vadou, která může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) napadený rozsudek podle § 243b odst. 2 o. s. ř. pro tuto vadu zrušil. Důvody, pro které nemohlo obstát rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozsudek soudu prvního stupně; Nejvyšší soud proto zrušil i jej a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).